

บทความวิชาการ

มาตรการทางกฎหมายในการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในประเทศไทย

นางสาวณัฐฐิตา ปิ่นทองพันธุ์¹, ผศ.ดร.กมลวรรณ อยู่วัฒน์²

¹สาขานิติศาสตร์ วิทยาลัยการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา กรุงเทพฯ

²สาขานิติศาสตร์ วิทยาลัยการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา กรุงเทพฯ

บทคัดย่อ

ปัจจุบันภาวะสิ่งแวดล้อมของโลกนั้นถึงขั้นวิกฤตอย่างต่อเนื่องทุกปีและมีความเสียหายเพิ่มขึ้นทุกปีเช่นกันวิกฤตทางสิ่งแวดล้อมนี้เกิดจากอุณหภูมิของโลกสูงขึ้นและสาเหตุสำคัญของวิกฤตสิ่งแวดล้อมนี้มาจากพฤติกรรมของมนุษย์ประกอบกับในระยะเวลาสองถึงสามปีที่ผ่านมาเกิดสถานการณ์โรคระบาดของเชื้อไวรัส covid-19 ยิ่งทำให้มนุษย์ละเลยถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมนี้ จนสร้างความเสียหายให้แก่สิ่งแวดล้อมได้ในระยะยาว เพราะสาเหตุที่สำคัญอันดับแรกที่ทำให้ภาวะสิ่งแวดล้อมของโลกวิกฤตนั้นเกิดจากการใช้พลาสติก วัฏจักรของพลาสติกในแต่ละลำดับล้วนส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นขั้นตอนการผลิต การใช้ การทำลายและพลาสติกชนิดที่สร้างความเสียหายให้แก่ระบบนิเวศมากที่สุดคือ พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว (single-use plastic) เนื่องมาจากพลาสติกชนิดนี้มีราคาถูกมีอายุการใช้งานที่สั้นใช้ซ้ำได้ไม่บ่อยนักหรืออาจนำกลับมาใช้ซ้ำไม่ได้เลยและยังสะดวกสบายต่อการใช้งาน พลาสติกชนิดนี้เช่น หลอดดูดน้ำ ถังหูหิ้ว ข้อนคนเครื่องดื่ม กล่องโฟมบรรจุอาหาร ฉลากห่อหุ้มขวดน้ำ เป็นต้น ทำให้พลาสติกชนิดนี้มีการผลิตในจำนวนมากและถูกทิ้งในจำนวนมากเช่นกัน ขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวสร้างความเสียหายต่อระบบนิเวศจนถึงโครงสร้างทางสังคมที่เพิ่มภาระให้รัฐต้องดูแลและจัดการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวนี้

บทความฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์มาตรการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว ซึ่งผลการศึกษาพบว่าปัจจุบัน ประเทศไทยเริ่มมีแนวทางการแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวนี้อย่างแล้ว แต่เป็นการเน้นในเรื่องของการขอความร่วมมือซึ่งเป็นมาตรการเชิงสมัครใจโดยไม่มีมาตรการบังคับอย่างจริงจังจากภาคเอกชน ขณะที่ในต่างประเทศเช่น ประเทศเยอรมนี ประเทศเคนยา

ประเทศไทยวันนี้ มีมาตรการที่หลากหลายทั้งการจัดเก็บภาษีและมาตรการที่สามารถสร้างความตระหนักให้แก่ประชาชน ดังนั้นจึงเห็นควรนำเอามาตรการมัดจำบรรจุภัณฑ์ มาตรการห้ามหรือควบคุมการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว มาตรการที่บังคับให้ผู้ผลิตร่วมรับผิดชอบต่อขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวให้นำกลับมาใช้ซ้ำได้อีกและมาตรการการจัดเก็บภาษีเพื่อกระตุ้นให้ภาคประชาชนเล็งเห็นถึงความสำคัญในการลดการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว

คำสำคัญ พลาสติก,ขยะพลาสติก,พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว,มาตรการทางกฎหมาย

Legal measures to solve the problem of single-use plastic waste in Thailand

Miss Natthathida Pinthongphan¹, Asst Prof. Dr. Kamonwan Yoowattana²

¹Bachelor of Laws, College of Politics and Government, Suan Sunandha Rajabhat University, Bangkok

²Bachelor of Laws, College of Politics and Government, Suan Sunandha Rajabhat University, Bangkok

Abstract

In the current situation, the global environment is continually critical every year and the damage is increasing every year as well. This environmental crisis is caused by rising global temperatures and the main cause of this environmental crisis is human behavior. In the past two to three years, there has been an epidemic situation of the covid-19 virus, and it is resulted in that more and more people have been neglecting to this environmental problem until it causes damages to the environment in the long run as the first important cause that causes the global environmental crisis is occurred by the use of plastics. Each sequence of plastic cycles affects the entire environment whether it is the process of production, use, destruction. In addition, the type of plastic that damages the ecosystem the most is single-use plastic. This type of plastic is cheap, and it has a short lifespan. Moreover, it is infrequently reused, or may not be reused at all and is comfortable to use. This type of plastic is used to produce as straws, bags, handles, spoons to stir drinks, foam packaging for food, bottle labels, etc., so this plastic is produced in large quantities and is discarded in large numbers as well. Single-use plastic waste damages ecosystems to social structures that increase the obligation on governments to look after and handle this single-use plastic waste problem.

This article aims to analyze measures to solve the problem of single-use plastic waste. The result of the study was found that, at present, Thailand has already begun to have some solutions to the problem of single-use plastic waste. However, it is the emphasis on asking for cooperation which is a voluntary measure without having serious coercion from the private sector; whereas, in foreign

countries, such as Germany, Kenya, and Taiwan, they have a variety of measures including tax collection and measures that can raise public awareness. Therefore, it is appropriate to take measures to deposit the packaging, measures to prohibit or control the use of single-use plastics, measures to force manufacturers to take responsibility for single-use plastic waste to be recycled, and tax measures to encourage the public sector to recognize the importance of reducing the use of single-use plastics.

Keyword Plastic, Plastic waste, Single-use plastic, Legal measures

บทนำ

ปัจจุบันสิ่งแวดล้อมของโลกกำลังประสบปัญหาวิกฤตอย่างต่อเนื่อง สาเหตุสำคัญเกิดจากการที่อุณหภูมิของโลกเพิ่มสูงขึ้นทุกปี ทั้งในปัจจุบันนี้ทุกประเทศทั่วโลกกำลังเผชิญกับปัญหาการแพร่ระบาดของโรค Covid-19 ทำให้ความสนใจในการดูแลสิ่งแวดล้อมนั้นลดน้อยลง แต่มุ่งเน้นไปในเรื่องของการรักษาโรคติดต่อหรือการปฏิบัติตนให้ห่างไกลจากโรคติดต่อที่สามารถส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาวนี้ได้โดยไม่รู้ตัว จึงเป็นอีกหนึ่งพฤติกรรมของผู้บริโภค ด้วยเหตุต้องมีการสั่งซื้ออาหารแบบจัดส่งถึงที่พักอาศัย ทำให้ผู้ประกอบการร้านอาหารรวมถึงร้านค้าต่างๆ ต้องใช้ภาชนะพลาสติก ถุงหูหิ้ว ในการบรรจุอาหารและสินค้าผลิตภัณฑ์มากยิ่งขึ้น

สาเหตุที่โลกมีอุณหภูมิที่สูงขึ้นเกิดจากก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในชั้นบรรยากาศมีจำนวนมากเกินสมดุล โดยมีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากพฤติกรรมการใช้ชีวิตของมนุษย์ เช่น การเจริญเติบโตของอุตสาหกรรม การเพิ่มจำนวนประชากร การพัฒนาของเศรษฐกิจ ความเจริญก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ทั้งนี้ก็เพื่อการอำนวยความสะดวกและการแข่งขันทางการค้าที่จะต้องพัฒนาสิ่งใหม่ๆ ในการตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค เหตุที่มนุษย์เริ่มใช้พลาสติกเป็นครั้งแรกเพราะเป็นวัสดุที่แข็งแรง มีราคาถูก ยืดหยุ่นหรือขึ้นรูปได้ง่าย จึงพัฒนาพลาสติกออกมาในรูปแบบต่างๆ เพื่ออำนวยความสะดวกมากขึ้นเพื่อทดแทนบรรจุภัณฑ์แบบเก่าที่ในอดีตอาจจะใช้ไม้สาน ใบไม้ใหญ่ กระดาษไขหรืออะลูมิเนียมในการใช้งาน แต่ภาชนะเหล่านี้มีความทนทานต่อการใช้งานน้อยและบางอย่างมีน้ำหนักมากเป็นภาระในการใช้สอย

อย่างไรก็ดีเมื่อพลาสติกที่นำมาใช้แทนสิ่งเหล่านี้มีอายุการใช้งานที่สั้นแต่ใช้เวลาในการย่อยสลายนานและส่วนใหญ่สามารถใช้ได้เพียงครั้งเดียว จึงเกิดปัญหาจากการใช้แล้วทิ้ง ทำให้เกิดขยะพลาสติกสะสม และแม้ในปัจจุบันนี้จะมีภาพรวมที่ให้ทราบถึงผลกระทบของขยะพลาสติกที่มีต่อสิ่งแวดล้อม แต่เป็นการรณรงค์ในลักษณะของการขอความร่วมมือจากผู้บริโภคสินค้าและบริการในการลดการใช้ตามความสมัครใจ โดยไม่มีมาตรการบังคับอย่างชัดเจนทั้งต่อผู้บริโภคและผู้ประกอบการ โดยเฉพาะปัญหาจากพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว (single-use plastic) เป็นพลาสติกที่สามารถใช้ได้ครั้งเดียวหรือใช้ซ้ำได้ไม่บ่อยนักสามารถทิ้งได้ทันทีเมื่อใช้เสร็จ จึงทำให้ถูกทิ้งในปริมาณที่มากและตกค้างอยู่ในธรรมชาติ เช่น หลอดดูดน้ำ ถุงพลาสติกหูหิ้ว กล่องโฟมบรรจุอาหาร เป็นต้น ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ จึงเห็นควรทำการศึกษามาตรการใน

การแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในต่างประเทศ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวที่เหมาะสมกับบริบทในสังคมไทย

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษาแนวทางและมาตรการในการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในต่างประเทศ และนำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อเสนอมาตรการทางกฎหมายอื่นเพิ่มเติมในการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในประเทศไทยที่จะช่วยส่งเสริมให้บรรลุวัตถุประสงค์ความต้องการลดจำนวนขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในประเทศไทยและช่วยให้ประชาชนมีพฤติกรรมที่ตระหนักถึงผลกระทบจากการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว อันเป็นการรักษาสิ่งแวดล้อมในระยะยาว

วิธีการดำเนินการศึกษา

บทความฉบับนี้เป็นบทความเพื่อแสดงความคิดเห็น (Opinion Article) ในแนวทางแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในประเทศไทย โดยศึกษาจากมาตรการและตัวบทกฎหมาย หนังสือทางวิชาการ บทความจากวารสาร และเอกสารที่เกี่ยวข้องอื่นในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ ที่เกี่ยวข้องกับแนวทางหรือมาตรการการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในต่างประเทศ เพื่อนำมาเปรียบเทียบกับแนวทางหรือมาตรการของประเทศไทยในปัจจุบันและนำมาวิเคราะห์เพื่อเสนอแนวทางอื่นเพิ่มเติมในการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในประเทศไทย

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษามาตรการหรือแนวทางการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวที่ถูกกำหนดไว้ใน (ร่าง) Roadmap การจัดการขยะพลาสติก พ.ศ.2561 – 2573 กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับมาตรการหรือแนวทางการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในต่างประเทศ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงมาตรการในการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวของประเทศไทยและในต่างประเทศ
2. ทำให้ได้มาซึ่งแนวทางในการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย

ผลกระทบจากขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว

เมื่อพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวเป็นปัญหาสำคัญและได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม มนุษย์ซึ่งอยู่ในระบบนิเวศก็ย่อมได้รับผลกระทบดังกล่าวด้วยเช่นกัน เนื่องจากเป็นความสัมพันธ์ของสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อมหรือความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่มีชีวิตที่อยู่รวมกัน พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวเป็นพลาสติกที่ใช้เวลานานในการย่อยสลาย ประกอบกับพลาสติกชนิดนี้จะถูกทิ้งในจำนวนมากๆ เพราะการใช้งานที่สามารถใช้ได้เพียงครั้งเดียวหรือใช้ซ้ำได้เพียงแค่นิดเดียวก็ทิ้งอีกทั้งยังสามารถผลิตได้ง่ายและหาซื้อง่ายในราคาที่ถูก

โดยวิธีที่จะทำลายขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวนี้นี้อยู่ 2 วิธีหลักๆคือ ผังกลบ หรือ เผาทำลาย ซึ่งทั้ง 2 วิธีนี้ต่างก็เป็นวิธีที่ทำร้ายธรรมชาติทั้งคู่กล่าวคือ การผังกลบนั่นเป็นวิธีการที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในทางอ้อม การผังกลบเมื่อระยะเวลาผ่านไปจะมีน้ำผ่านหน้าดินที่ผังกลบหรือน้ำจากขยะนั้นเองไหลไปสู่แม่น้ำลำคลองหรือออกสู่ทะเล เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จะเกิดขยะพลาสติกลงไปแหล่งน้ำนั้นด้วยก่อให้เกิดน้ำเน่าเสียหรือการที่สัตว์น้ำ สัตว์ทะเลได้กินเศษพลาสติกนั้นอาจจะเสียชีวิตในจำนวนมากจนไม่เกิดสมดุลในระบบนิเวศหรือสัตว์น้ำ สัตว์ทะเลเหล่านี้กินเศษพลาสติกและสะสมเศษพลาสติกไว้ในตัวจนมนุษย์ได้กินไปอีกทอดตามห่วงโซ่อาหารซึ่งอาจทำให้เกิดอันตรายต่อชีวิตได้ ส่วนวิธีเผาลายนั้นส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในทางตรง เมื่อทำการเผาลายแล้วก๊าซที่ถูกปล่อยในระหว่างขั้นตอนการเผาลายคือก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ ก๊าซชนิดนี้เป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้โลกมีอุณหภูมิที่สูงขึ้น เพราะเมื่อก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ได้ลอยขึ้นไปสู่ชั้นบรรยากาศในจำนวนมากๆแล้ว จะเกิดเป็นภาวะเรือนกระจก ห่อหุ้มชั้นบรรยากาศโลกไว้จนโลกไม่สามารถที่จะระบายความร้อนออกจากโลกได้ตามปกติ ทำให้อุณหภูมิ

เฉลี่ยของโลกสูงขึ้นเรื่อยๆ จนเกิดเป็นภาวะโลกร้อน ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาวและแก้ไข
ปัญหาได้ยาก พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวนี้เป็นสาเหตุสำคัญของสถานการณ์ภาวะสิ่งแวดล้อมที่วิกฤต

อย่างไรก็ตามแม้กระบวนการเกิดภาวะเรือนกระจกนี้ก็จะใช้ระยะเวลานานกว่าจะเกิดขึ้นได้ แต่หากมี
การปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ออกมากในปริมาณมากอย่างต่อเนื่องก็สามารถสร้างผลกระทบได้โดย
ทันที เช่น วิกฤตการณ์ ฝุ่นละอองขนาดเล็ก หรือ pm 2.5 ที่ประเทศไทยและอีกหลายประเทศได้ประสบ
ปัญหาในไม่กี่ปีที่ผ่านมา สาเหตุส่วนหนึ่งก็เนื่องมาจากการก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ที่เกิดจากเผาทำลาย
ขยะพลาสติกนั่นเอง เมื่อได้รับฝุ่นละอองขนาดเล็กนี้เข้าไปในปริมาณที่มากก็ทำให้เกิดโรคเกี่ยวกับ
ทางเดินหายใจได้เช่น โรคหอบหืด มะเร็งปอด โรคภูมิแพ้ หลอดลมอักเสบ เป็นต้น และยังมีอีกปัญหาที่พบ
ได้บ่อยคือ ปัญหาขยะพลาสติกอุดตันตามท่อระบายน้ำสาธารณะ จนทำให้เกิดน้ำท่วมขังในเวลาต่อมา ขยะ
พลาสติกที่เข้าไปอุดตันนั้นส่วนมากเป็นขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว เช่น ถ้วยพลาสติกหิ้ว กล่องโฟม
บรรจุอาหาร เมื่อเกิดน้ำท่วมขังแล้วแหล่งน้ำนั้นก็กลายเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของพาหะนำโรคหรือ
แหล่งกำเนิดโรค เช่น ลูกน้ำยุงลายที่เป็นตัวพาหะนำโรคไข้เลือดออก หรือเป็นแหล่งแพร่กระจายเชื้อ
แบคทีเรียอย่างโรคฉี่หนู เป็นต้น (อรุณ โชติพงศ์. (2561). ฝุ่น PM 2.5 ในประเทศไทย. วารสารสิ่งแวดล้อม
, ปีที่ 22 (ฉบับที่ 4), 50-56.)

แนวทางในการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในประเทศไทยแบบภาพรวม

จะเห็นได้ว่าขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวนั้นก่อปัญหาต่างๆ ได้มากมายทั้งกระทบต่อสิ่งมีชีวิตใน
ระบบนิเวศและโครงสร้างทางสังคม ผลกระทบในโครงสร้างทางสังคมนั้นก็เกิดขึ้นกับทั้งปัจเจกบุคคลจนถึง
องค์กรขนาดใหญ่เช่น รัฐบาล ที่จะต้องรับภารกิจเพิ่มขึ้นในการจัดการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกนี้เพราะ
ลำพังให้ปัจเจกบุคคลจัดการแก้ไขปัญหานี้ด้วยตนเอง ความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกชนิดนี้
อาจจะเกิดขึ้นได้ยาก แต่หากรัฐบาลมีนโยบายหรือแนวทางมาสนับสนุนให้เกิดการแก้ไขปัญหานี้ ความ
ต้องการที่จะแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวให้มีปริมาณการใช้ที่ลดลงหรือทำให้มีการทิ้งขยะ
ชนิดนี้ลดลงก็สามารถที่จะประสบความสำเร็จได้ตามวัตถุประสงค์ได้ไม่ยาก

ปัญหาจากผลกระทบขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวเหล่านี้ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชากรในประเทศโดยตรง เพราะสิ่งแวดล้อมที่ดีจะทำให้ประชาชนนั้นมีความสุข มีสุขภาพกายและจิตใจที่ดี ในทางกลับกันหากสภาพสิ่งแวดล้อมแย่ประชาชนอาจเกิดโรคได้ ทั้งโรคทางกายหรือโรคทางจิตใจ ยิ่งทำให้รัฐต้องสูญเสียทรัพยากรบุคคลอันเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาและขับเคลื่อนประเทศไปได้ รัฐบาลจึงต้องมีแบบแผนนโยบายต่างๆออกมาเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนให้ดียิ่งขึ้นด้วยการพัฒนาคุณภาพของสิ่งแวดล้อมนั่นเอง โดยรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 นั้น ก็ได้มีบทบัญญัติที่กำหนดแนวนโยบายของรัฐที่พึงต้องปฏิบัติเพื่อการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ไว้ในมาตรา 72 บัญญัติไว้ว่า “รัฐพึงดำเนินการเกี่ยวกับที่ดิน ทรัพยากรน้ำ และพลังงาน ดังต่อไปนี้

- (1) วางแผนการใช้ที่ดินของประเทศให้เหมาะสมกับสภาพของพื้นที่และศักยภาพของที่ดินตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน
- (2) จัดให้มีการวางผังเมืองทุกระดับและบังคับการให้เป็นไปตามผังเมืองอย่างมีประสิทธิภาพรวมตลอดทั้งพัฒนาเมืองให้มีความเจริญโดยสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่
- (3) จัดให้มีมาตรการกระจายการถือครองที่ดินเพื่อให้ประชาชนสามารถมีที่ทำกินได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม
- (4) จัดให้มีทรัพยากรน้ำที่มีคุณภาพและเพียงพอต่อการอุปโภคบริโภคของประชาชน รวมทั้งการประกอบเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการอื่น
- (5) ส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงานและการใช้พลังงานอย่างคุ้มค่า รวมทั้งพัฒนาและสนับสนุนให้มีการผลิตและการใช้พลังงานทางเลือกเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงด้านพลังงานอย่างยั่งยืน”

จากบทบัญญัติข้างต้นนี้แม้จะมุ่งเน้นไปในเรื่องของการจัดการที่ดิน แต่ก็ยังกำหนดให้รัฐต้องมีดำเนินการเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำและพลังงานด้วยเช่นกัน ซึ่งขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวนี้ก็เป็นปัญหาส่วนหนึ่งของคุณภาพน้ำเพราะขยะชนิดนี้มักไหลไปรวมกับแหล่งน้ำและยังต้องใช้พลังงานสิ้นเปลืองเพื่อทำลายขยะชนิดนี้อีก ประกอบกับ มาตรา 65 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 บัญญัติไว้ว่า “รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็น

กรอบในการจัดทำแผนต่างๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกันเพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว

การจัดทำ การกำหนดเป้าหมาย ระยะเวลาที่จะบรรลุเป้าหมาย และสาระที่พึงมีในยุทธศาสตร์ชาติ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ ทั้งนี้ กฎหมายดังกล่าวต้องมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทุกภาคส่วนอย่างทั่วถึงด้วย

ยุทธศาสตร์ชาติ เมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับได้”

ยุทธศาสตร์ชาติ คือ แบบแผนหรือกรอบที่กำหนดทิศทางการพัฒนาประเทศในระยะยาว เพื่อผลักดันให้ไปสู่เป้าหมายตามวัตถุประสงค์ได้สำเร็จ และเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ.2561 ประเทศไทยก็ได้มีการประกาศใช้ยุทธศาสตร์ชาติ โดยมีระยะเวลาครอบคลุม 20 ปี (พ.ศ.2561–2580) ในยุทธศาสตร์ชาตินี้ฉบับนี้ก็ได้มีแบบแผนนโยบายที่สอดคล้องกับแนวทางการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวทิ้งด้วย คือ ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม โดยมีเป้าหมายดังนี้

1. อนุรักษ์และรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม ให้คนรุ่นต่อไปได้ใช้อย่างยั่งยืน มีสมดุล
2. พัฒนาและสร้างใหม่ฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อลดผลกระทบทางลบจากการพัฒนาสังคมเศรษฐกิจของประเทศ
3. ใช้ประโยชน์และสร้างการเติบโต บนฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สมดุลภายในขีดความสามารถของระบบนิเวศ
4. ยกระดับกระบวนการตัดสินใจเพื่อกำหนดอนาคตประเทศด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม บนหลักของการมีส่วนร่วม และธรรมาภิบาล (อำนาจ วงศ์บัณฑิต. (2562).กฎหมายสิ่งแวดล้อม (พิมพ์ครั้งที่ 4).กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์วิญญูชน.)

เช่นนี้จึงทำให้เห็นว่ารัฐเล็งเห็นถึงปัญหาในด้านสิ่งแวดล้อมที่ทรุดโทรมอยู่จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องออกมาตรการแก้ไขปัญหา และในปัจจุบัน กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้จัดทำ (ร่าง) Roadmap การจัดการขยะพลาสติก พ.ศ.2561 – 2573 ให้สอดคล้องกับ

ยุทธศาสตร์ชาติเพื่อใช้เป็นกรอบและทิศทางในการดำเนินการจัดการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกและได้ประกาศเป็นนโยบายระดับชาติเพื่อผลักดันไปสู่การปฏิบัติในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการจัดการขยะพลาสติกของประเทศและมอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการต่อไป โดย (ร่าง) Roadmap การจัดการขยะพลาสติกนี้ก็ได้ดำเนินการตามเป้าหมายที่เห็นเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนแล้ว คือ การเลิกใช้พลาสติก 3 ชนิดในปีพ.ศ.2562 ได้แก่ 1.พลาสติกห่อหุ้มฝาขวดน้ำดื่ม (Cap Seal) 2.ผลิตภัณฑ์พลาสติกที่ผสมของสารออกซิ (Oxo) 3.ไมโครบีด (Microbead) ซึ่งพลาสติกทั้งสามชนิดนี้ล้วนเป็นขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว โดยเฉพาะไมโครบีด (Microbead) ที่มักอยู่ในผลิตภัณฑ์ล้างหน้าและพลาสติกห่อหุ้มฝาขวดน้ำดื่ม (Cap Seal) เมื่อนำออกมาใช้งานแล้วก็ไม่สามารถนำกลับไปใช้ประโยชน์ได้อีกครั้ง ในการดำเนินการเลิกการใช้พลาสติกเหล่านี้ภาครัฐได้มีแนวทางดำเนินการแล้ว เช่น พลาสติกห่อหุ้มฝาขวดน้ำดื่ม (Cap Seal) โดยกรมควบคุมมลพิษร่วมกับหน่วยงานในอุตสาหกรรมน้ำดื่มไทย โดยมีน้ำดื่มบรรจุขวด 16 ยี่ห้อ ได้เลิกใช้พลาสติกห่อหุ้มฝาขวดน้ำดื่ม (Cap Seal) และสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) ได้มีนโยบายที่จะห้ามใช้ พลาสติกไมโครบีด (plastic microbeads) ในผลิตภัณฑ์ที่มีวัตถุประสงค์ในการใช้เพื่อทำความสะอาดผิว (rinse off products) ซึ่งมีผลบังคับใช้ ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม 2563 อีกทั้งกรมการแพทย์เตรียมเลิกใช้ถุงพลาสติกสำหรับการใส่ยาพร้อมรณรงค์ให้ประชาชนนำถุงผ้ามาใส่ยากลับบ้านแทน และเป้าหมายในปี พ.ศ.2565 (ร่าง) Roadmap การจัดการขยะพลาสติกนี้ มีแนวทางการเลิกใช้พลาสติก 4 ชนิด คือ 1.ถุงหิ้วพลาสติกขนาดความหนา น้อยกว่า 36 ไมครอน 2.กล่องโฟมบรรจุอาหาร 3.แก้วพลาสติก(แบบบางใช้ครั้งเดียว) และ 4.หลอดพลาสติก ((ร่าง) Roadmap การจัดการขยะพลาสติก พ.ศ.2561 – 2573 กรมควบคุมมลพิษ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม) (ชมพูนุท พรหมภักดี. (พฤษภาคม 2563). สถานการณ์ขยะพลาสติกของกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน. สืบค้นจาก

https://www.senate.go.th/document/Ext23700/23700555_0002.PDF)

นอกจากนี้ภาครัฐยังมีโครงการที่ส่งเสริมการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว เช่น “ขยะแลกภาษี อบต.นาเกตุ” ซึ่งแนวคิดนี้เกิดขึ้นในตำบลนาเกตุ อำเภอดงพิกุล จังหวัดปัตตานี โดยลักษณะของโครงการมีวิธีการให้นำขยะพลาสติกหรือขยะประเภทอื่นมาเป็นส่วนลดในการจ่ายภาษีท้องถิ่น เช่น ภาษีป้าย ภาษีที่ดินและโรงเรือน เป็นต้น มาตรการนี้มีการบังคับใช้ได้เฉพาะพื้นที่ยังไม่เป็นมาตรการที่ถูกหยิบยกนำไปปรับใช้ในพื้นที่ท้องถิ่นอื่นๆ ภาครัฐจึงต้องสนับสนุนมาตรการข้างต้นนี้เพื่อเป็นเครื่องมือในการ

แก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในประเทศไทยเพิ่มขึ้นอีกทางด้วย (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. (2 มิถุนายน 2563) .โครงการ “ขยะแลกภาษี อบต.นาเกตุ” สืบค้นจาก <https://www.dla.go.th>)

อีกทั้งในภาคเอกชนยังจัดทำโครงการถ่วงดุล โดยโครงการถ่วงดุลเป็นความร่วมมือจากพันธมิตรองค์กรภาคเอกชนกว่า 30 องค์กร มีลักษณะของโครงการคือจะตั้งจุด “ถ่วงดุล” เพื่อรับบริจาคถุงและบรรจุภัณฑ์ฟิล์มพลาสติกที่ใช้แล้วในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ปริมณฑลและจังหวัดระยอง ในเดือนมิถุนายน พ.ศ.2563 นี้มีถ่วงดุลรวมกว่า 300 จุด โดยมีวัตถุประสงค์นำถุงพลาสติกกลับไปรีไซเคิลเป็นเม็ดพลาสติกเพื่อใช้ในการผลิตถุงหิ้วและผลิตภัณฑ์พลาสติกอื่นๆได้อีกครั้ง (Green Network. (4 มิถุนายน 2563). เตรียมตัวพบกับคาราวานรถ “ถ่วงดุล” “โครงการมือวิเศษ x วน” สืบค้นจาก

<https://www.greennetworkthailand.com>)

และภาคเอกชนก็ได้มีการรณรงค์ด้วยวิธีการงดแจกถุงพลาสติกหิ้วตามห้างสรรพสินค้าและร้านสะดวกซื้อ แต่ถ้าหากผู้บริโภคต้องการใช้ถุงก็สามารถซื้อได้และราคาถุงพลาสติกนั้นก็ถูกจนผู้บริโภคสามารถซื้อเพื่ออำนวยความสะดวกสบายในการใช้สอยได้ เช่นนี้ จะเห็นได้ว่ามาตรการในการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในประเทศไทยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นมาตรการสมัครใจในเชิงขอความร่วมมือ แต่ยังไม่มีการบังคับที่กระตุ้นให้ประชาชนมีความตระหนักถึงปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวจนสามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้ร่วมมือกันปฏิบัติได้และยังไม่มีมาตรการทางกฎหมายอย่างชัดเจน

มาตรการและแนวทางในการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในต่างประเทศ

ในการกำหนดแนวทางมาตรการหรือนโยบายใด ที่จะนำมาเป็นแนวทางในการปรับใช้เพื่อการแก้ไขปัญหา ก็ควรศึกษาจากแนวทางของประเทศอื่นด้วย เพื่อวิเคราะห์ว่ามาตรการที่มีการบังคับใช้แล้วนั้นควรนำมาปรับใช้ภายในประเทศได้หรือไม่ หลายๆประเทศก็ได้มีวิธีการหรือแนวทางในแก้ปัญหานี้ อย่างหลากหลาย อาจจะออกมาในรูปแบบระเบียบ กฎเกณฑ์ กฎหมาย การห้ามใช้ (Ban) หรือใช้การจัดเก็บภาษี ซึ่งในต่างประเทศที่ได้ริเริ่มมีมาตรการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวนี้ เมื่อได้ดำเนินการแล้วก็มีทั้งมาตรการที่ประสบความสำเร็จจะสามารถลดขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวได้เป็นอย่างดีและบาง

มาตรการนั้นก็ไม่ได้รับความสนใจ ซึ่งในเวลาต่อมาก็ไม่สามารถที่จะดำเนินการตามวัตถุประสงค์ในการลดขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวได้ ยกตัวอย่างเช่น

ประเทศเยอรมนี เป็นประเทศที่มีมาตรการสำหรับการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวอย่างหลากหลาย เช่น ระบบความรับผิดชอบที่เพิ่มขึ้นของผู้ผลิต (EPR) และระบบมัดจำคืนเงิน (DRS) ในปี ค.ศ.1991 ประเทศเยอรมนีได้ใช้มาตรการทางกฎหมายด้วยการออกกฎหมายว่าด้วยบรรจุภัณฑ์ (Packaging Ordinance) (VerpackV) มีวัตถุประสงค์เพื่อหลีกเลี่ยงการเกิดและการกำจัดขยะพลาสติก โดยกำหนดให้ผู้ผลิตและผู้กระจายสินค้า(ผู้ค้ารายย่อย) ต้องมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อขยะพลาสติกด้วยการจ่ายค่าธรรมเนียมในการจัดการบรรจุภัณฑ์ที่นำมาบริการหรือจำหน่ายให้แก่ผู้บริโภค องค์การเพื่อความร่วมมือและการพัฒนาทางเศรษฐกิจหรือOECD ได้ประเมินผลของการออกกฎหมายฉบับนี้พบว่ากฎหมายนี้ช่วยให้ผู้ผลิตลดการใช้บรรจุภัณฑ์ที่ไม่จำเป็นลง ในช่วงปีแรก ๆ ที่ออกกฎหมาย ปริมาณบรรจุภัณฑ์ทั้งหมดลดลงไปประมาณ 1 ล้านตันต่อปี และพบว่า ผู้ผลิตได้เพิ่มสัดส่วนบรรจุภัณฑ์ที่สามารถบรรจุหรือเติมใหม่ได้ (refillable packaging) มีการปรับเปลี่ยนรูปร่างและขนาดของภาชนะที่ใส่ของเพื่อลดปริมาณการใช้บรรจุภัณฑ์ลง ต่อมาในปีค.ศ.2003 รัฐบาลเยอรมนีได้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย German Packaging Ordinance กำหนดให้มีระบบมัดจำคืนเงิน (DRS) สำหรับบรรจุภัณฑ์เครื่องดื่มที่ไม่สามารถเติมใหม่ได้หรือแบบใช้ครั้งเดียวทั้ง เงินมัดจำสำหรับบรรจุภัณฑ์เครื่องดื่มแบบใช้ครั้งเดียวทั้งอยู่ที่ 0.25 ยูโรหรือประมาณ 8.8 บาท โดยภาครัฐคาดหวังที่จะทำให้ราคาเครื่องดื่มที่มีบรรจุขวดพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวทั้งสูงกว่าเครื่องดื่มที่มีบรรจุขวดแบบใช้ซ้ำได้ เพื่อลดการบริโภคและจูงใจให้ผู้บริโภคส่งคืนขวดเข้าระบบ ลดการทิ้งไม่เป็นที่ในสิ่งแวดล้อม (สุจิตรา วาสนาดำรงดี. (2563). เรียนรู้ประสบการณ์การจัดการขยะบรรจุภัณฑ์ในประเทศเยอรมนี “ระบบความรับผิดชอบที่เพิ่มขึ้นของผู้ผลิต (EPR) และระบบมัดจำคืนเงิน (DRS)”. วารสารสิ่งแวดล้อม, ปีที่ 24 (ฉบับที่ 3).)

และเมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม ค.ศ.2021 ประเทศเยอรมนีได้มีการรับรองและมีผลบังคับใช้กฎหมายว่าด้วยพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวทิ้ง (Einwegkunststoffverbotsverordnung) ซึ่งการจัดทำกฎหมายข้างต้นเป็นไปตามข้อกำหนดของสหภาพยุโรป (European Union) ที่กำหนดทิศทางการจัดการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว โดยข้อบังคับได้ระบุถึงการยกเลิกการใช้ผลิตภัณฑ์พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว ได้แก่ หลอดพลาสติก จาน ชาม ช้อน ส้อมพลาสติก ที่คนเครื่องดื่มแบบพลาสติก ก้านสำลี ก้านลูกโป่ง

รวมถึงภาชนะบรรจุอาหารและเครื่องดื่มที่ทำมาจากสไตรโฟมหรือโฟม ในกฎหมายฉบับนี้ยังระบุถึงการกำหนดโทษไว้ หากมีการฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามถือเป็นความผิดอาญา และยังมีข้อกำหนดอีกว่าตั้งแต่ปี ค.ศ. 2022 เป็นต้นไป ผู้ประกอบกิจการและร้านค้าต่างๆ จะไม่ได้รับอนุญาตให้แจกหรือจำหน่ายถุงพลาสติกหูหิ้วให้แก่ผู้บริโภค อีกทั้งมีข้อกำหนดบังคับให้ผู้ผลิตต้องมีการทำเครื่องหมายบนบรรจุภัณฑ์แบบขวดว่าชนิดใดเป็นขวดแบบใช้ครั้งเดียวแล้วทิ้ง ชนิดใดสามารถนำกลับมารีไซเคิลได้ เพื่อให้ผู้บริโภคตัดสินใจหลีกเลี่ยงการใช้พลาสติกที่ไม่จำเป็นและซื้อผลิตภัณฑ์รีไซเคิลได้ง่ายขึ้น และกำหนดให้ในปี ค.ศ.2024 ร้านอาหารที่มีบริการจัดส่งอาหารจะต้องนำภาชนะที่นำกลับมาใช้ใหม่ได้แทนภาชนะที่ใช้แล้วทิ้งสำหรับอาหารและเครื่องดื่มที่ส่งกลับบ้าน (The German Ordinance on Single-Use Plastics ,

(Einwegkunststoffverbotsverordnung) 3 July 2021.)

ประเทศเคนยา ตามรัฐธรรมนูญแห่งประเทศเคนยา ค.ศ.2010 มาตรา 42 ได้กำหนดไว้ว่ารัฐธรรมนูญฉบับนี้รับรองว่าประชาชนจะต้องมีสภาพแวดล้อมที่สะอาดและถูกสุขอนามัย และมาตรา 70 ก็ได้ขยายความในมาตราดังกล่าวอีกว่า บุคคลใดหากสิทธิที่จะได้มีสภาพแวดล้อมที่สะอาดและถูกสุขอนามัยนี้ถูกปฏิเสธ ละเมิด หรือขู่ว่าจะถูกละเมิด สามารถร้องขอทางกฎหมายในชั้นศาลได้ ศาลในฐานะหน่วยงานของรัฐมีหน้าที่ต้องหยุด ป้องกัน และยุติการกระทำหรือการละเว้นใดๆ ที่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม มีอำนาจสั่งให้เจ้าหน้าที่ของรัฐดำเนินการระงับการกระทำที่เป็นภัยได้ ในกรณีที่สามารถพิสูจน์ได้ว่าสิทธิของบุคคลนั้นถูกละเมิดหรือปฏิเสธจริง ๆ ศาลสามารถออกคำสั่งหรือชดเชยความเสียหายได้ตามที่เห็นสมควร จากมาตราข้างต้นรัฐบาลเคนยาจึงได้มีแนวทางและมาตรการเพื่อส่งเสริมและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมให้แก่ประชาชน โดยในปีค.ศ.2017 รัฐบาลเคนยาประกาศกฎหมายการห้ามการผลิต ขยาย นำเข้าและการใช้ถุงพลาสติกและกำหนดให้มีบทลงโทษในกรณีฝ่าฝืนข้อบังคับโดยมีโทษจำคุกสูงสุดถึง 4 ปี หรือปรับสูงสุดประมาณ 1,250,000 บาท สำหรับผู้จำหน่าย ผลิต หรือใช้ถุงพลาสติก(United Nations Environment Programme. (2018) .“SINGLE-USE PLASTICS A Roadmap for Sustainability”)

ต่อมาในปีค.ศ.2020 กระทรวงสิ่งแวดล้อมและป่าไม้ของประเทศเคนยาก็ได้มียกระดับมาตรการในการแก้ไขปัญหาพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว โดยมีการจัดทำแผนการดำเนินการสำหรับการแบนพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในพื้นที่คุ้มครอง โดยมีข้อกำหนดห้ามใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวดังต่อไปนี้ ก้านสาลีสองส่วน จาน หลอดและพลาสติกคนเครื่องดื่ม ก้านลูกโป่งและลูกโป่ง ภาชนะใส่อาหารและเครื่องดื่ม (ที่มี

ส่วนประกอบของพลาสติกโพลีเมอร์) เป็นต้น แต่ข้อกำหนดดังกล่าวนี้ให้บังคับใช้ในพื้นที่คุ้มครอง หมายถึง พื้นที่ที่กำหนดไว้ชัดเจนตามข้อกำหนดนี้ นอกจากนี้แผนการดำเนินฉบับดังกล่าวยังได้กำหนดถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาจากผลกระทบในการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวไว้อย่างมากมาย เช่น การลดการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวผ่านมาตรการห้ามใช้และมาตรการภาษี มาตรการที่ส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีการนำพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวกลับมารีไซเคิลหรือแปรรูปพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวเพื่อไปทำประโยชน์อย่างอื่นได้อีกครั้ง สร้างความตระหนักถึงผลกระทบที่เกิดจากการใช้ครั้งพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวให้แก่ประชาชน โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะรักษาสีงแวดล้อมในระยะยาว (IMPLEMENTATION PLAN FOR THE BAN OF SINGLE USE PLASTICS IN PROTECTED AREAS, Ministry of Environment and Forestry, REPUBLIC OF KENYA, February 2020.)

ประเทศไต้หวัน เครื่องดื่มที่ได้รับความนิยมและมีต้นกำเนิดจากประเทศไต้หวันก็คือ ชานมไต้หวัน แต่สิ่งที่กระทบธรรมชาติอย่างมากที่สุดก็มาจากเครื่องดื่มชนิดนี้เช่นเดียวกัน เนื่องจากบรรจุภัณฑ์ของชา นมไต้หวันมักเป็นพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว เช่น หลอดดูด พลาสติกซีลฝาแก้วหรือฝาพลาสติกครอบแก้ว และแก้วพลาสติก อาจจะทำให้ว่าทุกส่วนของบรรจุภัณฑ์ชา นมไต้หวันนั้นเป็นพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว เมื่อช่วงต้นปีค.ศ. 2018 ประเทศไต้หวันประกาศมาตรการห้ามใช้ถุงพลาสติกรวมถึงบรรจุภัณฑ์ที่มีลักษณะ การใช้งานแบบใช้ครั้งเดียวแล้วทิ้งโดยจะห้ามอย่างครอบคลุมภายในปีค.ศ. 2030 และในปีค.ศ. 2019 ร้านอาหารและเครื่องดื่มจะงดการให้หลอดฟรีและได้กำหนดแนวทางในปีค.ศ. 2050 ไว้ว่า ชา นมไต้หวัน จะต้องจ่ายเงินหากมีการใช้หลอดพลาสติกอยู่ มาตรการเหล่านี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อวิถีชีวิตของ ประชาชนไต้หวันเป็นอย่างมากและส่งผลดีต่อสิ่งแวดล้อมอีกด้วย ซึ่งก่อนหน้านี้จะมีมาตรการดังกล่าวนี้ ประเทศไต้หวันได้มีแนวทางและมาตรการทางกฎหมายที่ช่วยแก้ไขปัญหาพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวโดยในปี ค.ศ. 2001 องค์การพิทักษ์สิ่งแวดล้อมแห่งไต้หวันได้มีการออกกฎหมายเพื่อกำหนดนโยบายห้ามใช้ ถุงพลาสติกและกล่องโฟมโดยไม่คิดมูลค่าเพิ่ม มาตรการดังกล่าวนี้มีผลบังคับใช้ตั้งแต่ 5 มิถุนายน ค.ศ. 2002 โดยมีข้อบังคับที่สำคัญอยู่ 2 ประการคือ คือ 1.ห้ามใช้ถุงพลาสติกชนิดบางที่มีความหนาไม่เกิน 0.06 มิลลิเมตร 2.ดำเนินมาตรการเก็บภาษีสิ่งแวดล้อมในระดับผู้ค้าปลีก ห้ามร้านค้าให้ถุงพลาสติกและกล่อง โฟมโดยไม่คิดราคา หากฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามจะมีค่าปรับอยู่ระหว่างประมาณ 66,000–300,000 บาท ใน ระยะแรกข้อบังคับข้างต้นใช้บังคับแต่เฉพาะหน่วยงานและองค์กรของรัฐ ต่อมาได้มีการบังคับใช้กับ ห้างสรรพสินค้า คลังเก็บสินค้า ซูเปอร์มาร์เก็ต ร้านสะดวกซื้อ ร้านขายอาหารฟาสต์ฟู้ดและร้านอาหารที่มี

หน้าร้าน ส่งผลให้การใช้ถุงพลาสติกลดลงไปถึงร้อยละ 80 ในปีแรก (สุจิตรา วาสนาดำรงดี. (2563). เรียนรู้ความพยายามของเกาหลีใต้และไต้หวันในการลดขยะพลาสติก. วารสารสิ่งแวดล้อม, ปีที่ 24 (ฉบับที่ 1).)

หลายประเทศในสมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้หรือกลุ่มอาเซียนก็มีมาตรการทางกฎหมายที่หลากหลาย แต่มาตรการที่ถูกหยิบยกนำมาปรับใช้อยู่เสมอคือ มาตรการการจัดเก็บภาษี ในขณะที่ประเทศไทยยังไม่มีแผนการดำเนินใดเกี่ยวกับมาตรการดังกล่าว ประเทศที่นำมาพิจารณานี้มาปรับใช้เช่น

ประเทศอินโดนีเซีย ปัจจุบันประเทศอินโดนีเซียมีมาตรการเรียกเก็บภาษีค่าถุงพลาสติกที่บังคับใช้ โดยกระจายออกไปยังผู้บริโภคใน 23 เมืองของประเทศอินโดนีเซีย โดยเริ่มขึ้นตั้งแต่ปีค.ศ.2016 ส่งผลให้อัตราเฉลี่ยในการใช้ถุงพลาสติกใน 23 เมืองดังกล่าวนี้นั้นลดลงไปถึงร้อยละ 40 แม้มาตรการนี้จะถูกต่อต้านจากประชาชนผู้บริโภคและโรงงานอุตสาหกรรมแต่รัฐบาลอินโดนีเซียก็สามารถลดปริมาณถุงพลาสติกได้จำนวนมาก ทั้งนี้รัฐบาลอินโดนีเซียมีเป้าหมายที่จะลดปริมาณขยะพลาสติกให้ได้เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 70 ภายในปีค.ศ.2025 อีกด้วย

ประเทศมาเลเซีย ได้มีมาตรการเก็บภาษีถุงพลาสติกเฉพาะเขตเมืองป็นัง พร้อมทั้งมีการรณรงค์ลดการใช้ถุงพลาสติกและกล่องโฟมในวันเสาร์ อีกทั้งยังแก้ไขกฎหมายเพื่อสนับสนุนการรณรงค์ด้วยการกำหนดให้ผู้ค้าปลีกในห้างสรรพสินค้าหรือซูเปอร์มาร์เก็ตต้องยอมรับข้อกำหนดนี้และผู้บริโภคที่ต้องการใช้ถุงพลาสติกจะต้องจ่ายประมาณ 1.5 บาท ต่อถุงพลาสติก 1 ใบ (อรพรรณ แซ่เอี้ยว.(26 กรกฎาคม 2561). แนวทางการจัดการปัญหาขยะพลาสติกในอาเซียน สืบค้นจาก <https://lawforasean.krisdika.go.th>)

บทวิเคราะห์มาตรการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในประเทศไทย

ประเทศไทยได้มีแนวทางมาตรการที่จะช่วยลดขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวนี้แล้ว โดยกำหนดไว้ใน (ร่าง) Roadmap การจัดการขยะพลาสติก พ.ศ.2561–2573 ที่มีเป้าหมายในการลดปริมาณขยะพลาสติก ร่างฉบับนี้เป็นแนวทางในการกำหนดมาตรการต่างๆ ให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่จะลดการขยะพลาสติกในประเทศไทย แต่มาตรการส่วนใหญ่ยังเป็นมาตรการเชิงสมัครใจ ในการขอความร่วมมือจาก

ภาคประชาชนและภาคเอกชน ในขณะที่ต่างประเทศนำเอามาตรการในทางกฎหมายมาปรับใช้และสามารถดำเนินการไปได้จนบรรลุวัตถุประสงค์ที่จะลดขยะพลาสติก โดยเหตุที่ต้องใช้มาตรการทางกฎหมายเข้ามาแก้ไขปัญหาก็เพราะว่า กฎหมายนั้นคือกฎเกณฑ์ ข้อบังคับหรือคำสั่ง เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับดำเนินการให้บรรลุเป้าหมายอย่างใดอย่างหนึ่งของสังคมและมีสภาพบังคับเป็นเครื่องมือในการทำให้บุคคลในสังคมต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ คำสั่ง หรือข้อบังคับนั้น และจากการวิเคราะห์ทางเลือกแล้ว พบว่า มาตรการอื่นที่ไม่ใช่มาตรการทางกฎหมาย ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ในระยะยาว โดยสังเกตได้จากพฤติกรรมของผู้บริโภคในปัจจุบันกับมาตรการงดแจกถุงหิ้วพลาสติกในห้างสรรพสินค้าหรือการณรงค์ขอความร่วมมือให้ประชาชนพกถุงผ้าแทนการใช้ถุงพลาสติก สุดท้ายแล้วก็ยังมีการซื้อถุงพลาสติกอยู่ดี ดังนั้น เพื่อการแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืนจึงควรศึกษาจากประสบการณ์ที่ได้จากแนวทางหรือมาตรการที่มีการบังคับใช้อยู่แล้วในต่างประเทศเพื่อนำมาวิเคราะห์ถึงประโยชน์หรือข้อบกพร่องของมาตรการดังกล่าว และนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทในสังคมไทย

โดยมาตรการที่ภาครัฐในหลายประเทศให้ความสำคัญคือ มาตรการทางภาษีที่กำหนดให้มีการจัดเก็บภาษีถุงพลาสติก แต่สำหรับประเทศไทยแล้ว แม้แผนแนวทางแก้ไขปัญหaxyะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวอย่าง (ร่าง) Roadmap การจัดการขยะพลาสติก พ.ศ.2561-2573 ที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแบบแผนในการแก้ไขปัญหาในระยะยาว มาตรการทางภาษีที่ให้มีการจัดเก็บภาษีถุงพลาสติกก็ยังไม่ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นส่วนหนึ่งในมาตรการที่จะช่วยแก้ไขปัญหaxyะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวนี้ และนอกจากการจัดเก็บภาษีถุงพลาสติก อาจกำหนดให้มีการจัดเก็บภาษีจากการซื้อหรือใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในชนิดอื่นด้วย เช่น หลอดดูด แท่งพลาสติกที่คนเครื่องดื่ม ก้านสำลี ก้านลูกโป่ง จาน ชาม ช้อน ส้อมพลาสติก เป็นต้น โดยอาจกำหนดให้ครอบคลุมทั้งผู้ผลิต ผู้ค้ารายย่อยจนถึงผู้บริโภคด้วย หากมีการนำมาตรการภาษีมาบังคับใช้ ก็จะช่วยลดประมาณการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวและส่งผลทำให้ปริมาณของขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวนี้นลดลงด้วย จึงประหยัดพื้นที่ในการฝังกลบหรือไม่สร้างมลพิษจากการเผาทำลายขยะพลาสติกประเภทนี้ อีกทั้งยังสามารถนำภาษีที่ภาครัฐจัดเก็บได้ไปพัฒนานวัตกรรมที่ส่งเสริมหรือแก้ไขปัญหาได้อีกด้วย เช่นเดียวกันกับมาตรการการห้ามใช้หรือมาตรการควบคุมการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว ในต่างประเทศมีการควบคุมและห้ามใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวกับหลายผลิตภัณฑ์ที่ครอบคลุมเพื่อการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว แต่ในขณะที่ประเทศไทยยังมีการควบคุมหรือห้ามใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวเฉพาะผลิตภัณฑ์บางชนิดเท่านั้น หากมีการส่งเสริมมาตรการดังกล่าวนี้ก็จะช่วย

ลดจำนวนการใช้และขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว เพราะเป็นมาตรการที่แก้ไขปัญหาตั้งแต่กระบวนการผลิต แต่มาตรการนี้มักส่งผลต่อเสถียรภาพทางเศรษฐกิจอันเนื่องมาจากผลกระทบที่มีต่ออุตสาหกรรมพลาสติกนั่นเอง ภาคอุตสาหกรรมจึงต้องปรับตัวและมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคมด้วย โดยอาจเพิ่มทางเลือกให้แก่ผู้บริโภคด้วยการออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม

นอกจากการมีส่วนร่วมของภาครัฐแล้ว ภาคเอกชนก็เป็นอีกส่วนหนึ่งของการร่วมมือที่จะช่วยส่งเสริมให้การแก้ไขปัญหาในสังคมสามารถสำเร็จลงไปได้ จากการศึกษามาตรการในต่างประเทศแล้วพบว่า มาตรการที่ช่วยทำให้ลดปริมาณขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวได้เป็นอย่างดีอีกทางหนึ่งคือ มาตรการบังคับให้ผู้ผลิตมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวนี้ โดยอาจกำหนดให้ผู้ผลิต ผู้นำเข้าต้องนำเอาผลิตภัณฑ์พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวของตนนำกลับเข้าสู่กระบวนการรีไซเคิลเพื่อทำให้ปริมาณขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวที่หลุดรอดออกจากกระบวนการจัดการขยะลดลงได้ เป็นการช่วยผลักดันให้วัตถุประสงค์ที่จะแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวนี้ให้สำเร็จ ในต่างประเทศมักนำเอามาตรการมัดจำบรรจุภัณฑ์มาเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาดังกล่าวโดยการรับซื้อ รับคืนบรรจุภัณฑ์ เพื่อนำกลับไปผลิตหรือกลับไปดำเนินการเพื่อให้นำกลับมาใช้ซ้ำได้อีกครั้ง บทสรุปที่ได้จากการบังคับใช้มาตรการนี้ในต่างประเทศพบว่า มาตรการบังคับให้ผู้ผลิตมีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวด้วยการรับซื้อ รับคืนบรรจุภัณฑ์ เพื่อนำกลับรีไซเคิล สามารถปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของประชาชนได้ในระยะยาวสร้างอุปนิสัยการรับผิดชอบต่อส่วนรวม อันเป็นการรักษาสีสิ่งแวดล้อมในระยะยาวอีกด้วย

บทสรุปผลและอภิปรายผล

จากการศึกษาแนวทางและมาตรการการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในประเทศและนำมาเปรียบเทียบกับ (ร่าง) Roadmap การจัดการขยะพลาสติก พ.ศ.2561–2573 ที่จัดทำขึ้นเพื่อเป็นแบบแผนในการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในประเทศไทย พบว่ายังมีมาตรการทางกฎหมายที่ควรถูกหยิบยกมาปรับใช้กับสังคมไทยเพื่อการแก้ไขปัญหาขยะพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวให้มีจำนวนปริมาณลดลงและรักษาสีสิ่งแวดล้อมในระยะยาวจึงมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1.ควรมีการนำมาตรการทางภาษี โดยกำหนดให้มีการจัดเก็บภาษีสำหรับการใช้ผลิตภัณฑ์พลาสติกแบบใช้เดียวทั้งในส่วนของผู้ผลิต ผู้ค้ารายย่อย ผู้จำหน่ายและผู้บริโภค

2.ควรมีมาตรการห้ามหรือควบคุมการใช้พลาสติกแบบใช้ครั้งเดียวในบางขนาดของบรรจุภัณฑ์

3.ควรมีมาตรการบังคับให้ผู้ผลิต ผู้จำหน่ายหรือผู้นำเข้าพลาสติกแบบใช้ครั้งเดียว มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบต่อสังคม ด้วยการรับซื้อ รับคืนบรรจุภัณฑ์ เพื่อนำกลับไปผลิตหรือกลับไปดำเนินการเพื่อนำกลับมาใช้ซ้ำได้อีกครั้ง

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. (2 มิถุนายน 2563). โครงการ “ขยะแลกภาษี อบต.นาเกตุ” สืบค้นจาก <https://www.dla.go.th>

ชมพูนุท พรหมภักดี. (พฤษภาคม 2563). สถานการณ์ขยะพลาสติกของกรุงเทพมหานครในปัจจุบัน. สืบค้นจาก https://www.senate.go.th/document/Ext23700/23700555_0002.PDF

สุจิตรา วาสนาดำรงดี. (2563). เรียนรู้ความพยายามของเกาหลีใต้และไต้หวันในการลดขยะพลาสติก. วารสารสิ่งแวดล้อม, ปีที่ 24 (ฉบับที่ 1).

สุจิตรา วาสนาดำรงดี. (2563). เรียนรู้ประสบการณ์การจัดการขยะบรรจุภัณฑ์ในประเทศเยอรมนี “ระบบความรับผิดชอบที่เพิ่มขึ้นของผู้ผลิต (EPR) และระบบมัดจำคืนเงิน (DRS)”. วารสารสิ่งแวดล้อม, ปีที่ 24 (ฉบับที่ 3).

อรุณ ชิตพิงศ์. (2561).ฝุ่น PM 2.5 ในประเทศไทย. วารสารสิ่งแวดล้อม, ปีที่ 22 (ฉบับที่ 4), 50-56.

อรพรรณ แซ่เอี้ยว.(26 กรกฎาคม 2561). แนวทางการจัดการปัญหาขยะพลาสติกในอาเซียน สืบค้นจาก <https://lawforasean.krisdika.go.th>

อำนาจ วงศ์บัณฑิต.(2562).กฎหมายสิ่งแวดล้อม(พิมพ์ครั้งที่ 4).กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์วิญญูชน.

IMPLEMENTATION PLAN FOR THE BAN OF SINGLE USE PLASTICS IN PROTECTED AREAS, Ministry of Environment and Forestry, REPUBLIC OF KENYA, February 2020.

Green Network. (4 มิถุนายน 2563).เตรียมตัวพบกับคาราวานรถ “ถึงวันถึง” “โครงการมือวิเศษ x วัน” สืบค้นจาก <https://www.greennetworkthailand.com>

The German Ordinance on Single-Use Plastics (Einwegkunststoffverbotsverordnung) 3 July 2021.

United Nations Environment Programme. (2018). “SINGLE-USE PLASTICS A Roadmap for Sustainability”